

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα επιχειρηματικότητας ως μέσα προετοιμασίας για την αγορά εργασίας

Ελισάβετ Καραγιάννη
Εκπαιδευτικός
elsakaragianni@gmail.com

Νατάσα Λύρη
Εκπαιδευτικός
natalaliri@yahoo.gr

Στέφανος Αρμακόλας
ΕΔΙΠ Πανεπιστήμιο Πατρών
stefarmak@upatras.gr

Περίληψη

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο τη διερεύνηση της αξίας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων επιχειρηματικότητας για τους μαθητές κι αν αυτά συμβάλλουν στην καλλιέργεια των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων τους. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν αναδεικνύουν τη χρησιμότητα της επιχειρηματικής εκπαίδευσης ως ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για την επιτυχή είσοδο των μαθητών στην αγορά εργασίας.

Λέξεις-κλειδιά: επιχειρηματικά προγράμματα, επιχειρηματικές δεξιότητες, επαγγελματικός προσανατολισμός.

1. Εισαγωγή

Ο πρακτικός οδηγός για εκπαιδευτικούς και στελέχη επιχειρήσεων, που δημοσίευσε ο ΣΕΒ τον Απρίλιο του 2020, με τίτλο «Η προώθηση της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στο Σχολείο», επισημαίνει ότι οι εργαζόμενοι και οι επιχειρηματίες του αύριο είναι τα παιδιά που φοιτούν σήμερα στο σχολείο. Όσο πιο εφοδιασμένα είναι με γνώσεις, δεξιότητες και αξίες, τόσο πιο έτοιμα θα είναι για να ζήσουν, να εργαστούν και να δημιουργήσουν. Μέσα από την εκπαίδευση, θα διαμορφωθεί η αντίληψή τους για την κοινωνία, την οικονομία, την εργασία, αλλά και η ικανότητά τους για να αποτελέσουν ενεργά μέλη τους.

Για να κινητοποιηθούν οι μαθητές και να καταλάβουν καλύτερα τον κόσμο που αλλάζει, χρειαζόμαστε ένα εκπαιδευτικό σύστημα που ενθαρρύνει τη σκέψη, την εξερεύνηση, τη δημιουργικότητα, την καινοτομία, την επιχειρηματικότητα και που καλλιεργεί κρίσιμες αρετές. Η ατομική υπευθυνότητα, η πρωτοβουλία, η συμμετοχή, η καινοτομία, η ανάληψη ελεγχόμενου ρίσκου, η αυτοπεποίθηση είναι θεμέλια της κοινωνίας των πολιτών, αλλά και βασικές επιχειρηματικές αρετές που είναι απαραίτητες για την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία (http://sevstegi.org.gr/wp-content/uploads/2020/05/PRACTICAL_GUIDE_April_2020.pdf).

Το σχολικό περιβάλλον αποτελεί τον κατάλληλο χώρο μέσα στον οποίο μπορούν να αναπτυχθούν τέτοιες ικανότητες και δεξιότητες, οπότε, τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μια προσπάθεια υλοποίησης προγραμμάτων επιχειρηματικότητας. Στην Ελλάδα, στα πλαίσια των προγραμμάτων των σχολικών δραστηριοτήτων αλλά και στα εργαστήρια δεξιοτήτων, υπάρχει η δυνατότητα υλοποίησης του προγράμματος της “Εικονικής

Επιχείρησης”, που προσφέρεται από το Σωματείο Επιχειρηματικότητας Νέων/ Junior Achievement Greece (ΣΕΝ/ JA Greece), το οποίο είναι εγκεκριμένο από το Υπουργείο Παιδείας και απευθύνεται σε μαθητές από Γ΄ Γυμνασίου μέχρι Γ΄ Λυκείου.

Η παρούσα έρευνα καλείται να μελετήσει τις απόψεις των μαθητών αναφορικά με το πρόγραμμα της “Εικονικής Επιχείρησης” και κατά πόσο αυτό συμβάλλει στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων τους αλλά και τον επαγγελματικό προσανατολισμό τους.

2. Επιχειρηματικότητα και επιχειρηματική εκπαίδευση

2.1. Η έννοια της επιχειρηματικότητας

Η παραγωγή προϋποθέτει τη χρησιμοποίηση παραγωγικών συντελεστών και τον μετασχηματισμό τους σε αγαθά, που μπορούν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των ανθρώπων. Επιχειρηματία εννοούμε το άτομο, που αναλαμβάνει την πρωτοβουλία να χρησιμοποιήσει τους παραγωγικούς συντελεστές και να παράγει τα προϊόντα. Ο επιχειρηματίας αγοράζει παραγωγικούς συντελεστές στην αγορά των συντελεστών και πουλάει έτοιμα προϊόντα στην αγορά αγαθών. Έτσι, έχει δαπάνες για την αγορά των συντελεστών και έσοδα από την πώληση των προϊόντων. Ο επιχειρηματίας αναλαμβάνει αυτή τη δραστηριότητα με αντικειμενικό σκοπό την απόκτηση του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους. Αντικειμενικός, δηλαδή, σκοπός του επιχειρηματία είναι η μεγιστοποίηση της διαφοράς ανάμεσα στα έσοδα και στις δαπάνες (Γεωργακοπούλου, Λιανού, Μπένου, Τσεκούρα, Χατζηπροκοπίου, & Χρήστου, 1998).

2.2. Επιχειρηματικότητα στην Εκπαίδευση

Η αγορά εργασίας, είτε πρόκειται για αυτοαπασχολούμενους είτε για υπαλλήλους, ζητά επιχειρηματικές δεξιότητες, ξεπερνώντας το επίπεδο των δεξιοτήτων που παρέχει το εκπαιδευτικό σύστημα. Οι νέοι καλούνται να προετοιμαστούν να αντιμετωπίσουν την πρόκληση (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Αλεξοπούλου, Αργυροπούλου, Δρόσος, & Ταμπούρη, 2008).

Οι εκπαιδευτικοί που εντάσσουν δράσεις και προγράμματα Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στο μάθημά τους αποτελούν τους καταλύτες στην προσπάθεια ανάπτυξης μιας κουλτούρας για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα. Πέρα από το σπουδαίο έργο που επιτελούν για τους μαθητές τους, έρευνες δείχνουν ότι και οι ίδιοι γίνονται πιο δημιουργικοί και, κάνοντας σύνδεση της θεωρίας με την πράξη, αποκτούν μεγαλύτερη επαφή με τον κόσμο των επιχειρήσεων και των οργανισμών (Καραγιάννη & Λύρη, 2020).

Επίσης, ο κάθε εκπαιδευτικός οργανισμός ωφελείται σημαντικά από δράσεις Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης, καθώς ενεργοποιείται μια νέα δυναμική, που προωθεί την καλλιέργεια ομαδικού πνεύματος και κουλτούρας συνεργασίας μεταξύ των μαθητών και μεταξύ μαθητών – εκπαιδευτικών. Παράλληλα, η εφαρμογή νέων πρακτικών και η εποικοδομητική συνεργασία των εκπαιδευτικών με την επιχειρηματική κοινότητα δημιουργούν προϋποθέσεις για δράσεις εξωστρέφειας και καινοτομίας, συμβάλλοντας στον μετασχηματισμό του σχολείου σε κοινότητα μάθησης (Griva, Thanopoulos, & Armakolas, 2019).

Ένα κατάλληλα σχεδιασμένο πρόγραμμα ανάπτυξης επιχειρηματικών δεξιοτήτων, με τον εκπαιδευτικό σε ρόλο καθοδηγητή μέσα στην τάξη, σε συνδυασμό με μία σειρά δομημένων αλληλεπιδράσεων με επιχειρηματικά στελέχη, μέσω των οποίων γίνεται η απαραίτητη σύνδεση με την επιχειρηματική πραγματικότητα, αποτελεί το ενδεδειγμένο μοντέλο Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης. Η καλλιέργεια επιχειρηματικής νοοτροπίας μέσα στο σχολείο αποτελεί μεγάλη πρόκληση για τον εκπαιδευτικό και προϋποθέτει κατάλληλη

επιμόρφωση και συστηματική επαφή και συνεργασία με την επιχειρηματική κοινότητα. Για την ώρα, όμως, τα προγράμματα Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης που παρέχονται στους μαθητές του ελληνικού σχολείου υλοποιούνται αποσπασματικά, σε εθελοντική βάση και στο περιθώριο του επίσημου Αναλυτικού Προγράμματος. Η πλειονότητα αυτών των προγραμμάτων προσφέρεται με τη συνδρομή του Σωματίου Επιχειρηματικότητας Νέων/ Junior Achievement Greece (ΣΕΝ/ JA Greece), το οποίο ιδρύθηκε το 2005, με πρωτοβουλία του ΣΕΒ και, σε συνεργασία με τον παγκόσμιο οργανισμό JA Worldwide, είναι εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας και απευθύνονται σε μαθητές όλων των βαθμίδων (“Τι είναι η Επιχειρηματική Εκπαίδευση και ποια τα οφέλη της;”, 2020).

2.3. Τα οφέλη της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης

Ο πρακτικός οδηγός για εκπαιδευτικούς και στελέχη επιχειρήσεων, που δημοσίευσε ο ΣΕΒ τον Απρίλιο του 2020, με τίτλο «Η προώθηση της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στο Σχολείο», παραθέτει τη διεθνή εμπειρία από την εφαρμογή προγραμμάτων Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης. Σύμφωνα με αυτήν, η επίδραση αυτών των προγραμμάτων είναι πολύ θετική, καθώς:

- Συμβάλλει στην ανάπτυξη σύγχρονων οριζόντιων δεξιοτήτων των μαθητών, όπως η ομαδικότητα, η δημιουργικότητα, η υπευθυνότητα, η κριτική σκέψη, η ανάληψη πρωτοβουλίας, η προσαρμοστικότητα, η ηγεσία κ.ά.
- Συμβάλλει στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και στην τόνωση των φιλοδοξιών σταδιοδρομίας των μαθητών.
- Αυξάνει την απασχολησιμότητα, καθώς προάγει την υιοθέτηση μιας πιο ενεργητικής, καινοτόμου και ευέλικτης στάσης σε οποιοδήποτε εργασιακό περιβάλλον και, ταυτόχρονα, ενισχύει τις προθέσεις για ανάληψη επιχειρηματικής δραστηριότητας.
- Προωθεί την επιχειρηματική κουλτούρα, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση φιλικής στάσης απέναντι στην επιχειρηματικότητα και τις αξίες της.
- Ενισχύει το αίσθημα δέσμευσης των εκπαιδευτικών.
- Συμβάλλει στην ενίσχυση της διασύνδεσης εκπαιδευτικής και επιχειρηματικής κοινότητας.

3. Ερευνητική Μεθοδολογία

3.1. Ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα στατιστική μελέτη έχει ως σκοπό να αναδείξει την αξία των καινοτόμων επιχειρηματικών προγραμμάτων, καθώς και τη συμβολή τους στον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητών. Για τη διεξαγωγή της, θέσαμε τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

- Σε ποιον βαθμό συμβάλλουν τα εκπαιδευτικά επιχειρηματικά προγράμματα στο να εντοπίσουν οι μαθητές τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους;
- Πώς τα εκπαιδευτικά προγράμματα επιχειρηματικότητας βοηθούν τους μαθητές να διευρύνουν - επηρεάσουν τις επαγγελματικές τους επιλογές;
- Ποιος είναι ο βαθμός συσχέτισης ανάμεσα στο φύλο και τη πιθανότητα ανάληψης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας στο μέλλον;
- Ποιος είναι ο βαθμός συσχέτισης ανάμεσα στην επαγγελματική κατάσταση του πατέρα και τη πιθανότητα ανάληψης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας στο μέλλον;

3.2. Μεθοδολογία Έρευνας

Για να συλλέξουμε τα δεδομένα μας, χρησιμοποιήσαμε το ερωτηματολόγιο. Το σημαντικότερο πλεονέκτημά του είναι ότι μπορεί να απαντηθεί ανώνυμα, κάτι που διευκολύνει τους ερωτώμενους ως προς το να είναι απόλυτα ειλικρινείς (Λάμνιαν, Δημόπουλος, & Πασιάς, 2012). Το μέσο της έρευνας σχεδιάστηκε και τροποποιήθηκε για να δώσει απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα, βασιζόμενο στις έρευνες της Χουλιαροπούλου (2019) και του Παπαγιάννη (2014). Ως πληθυσμός της έρευνας ορίστηκαν εβδομήντα οχτώ (78) μαθητές (43 κορίτσια και 35 αγόρια), της Β΄ και Γ΄ τάξης του Πειραματικού Λυκείου Πανεπιστημίου Πατρών που είχαν συμμετάσχει στο πρόγραμμα της «Εικονικής Επιχείρησης» του Σωματείου Επιχειρηματικότητας Νέων (ΣΕΝ/JA Greece) τα σχολικά έτη 2018-2019 και 2019-2020 στα πλαίσια του μαθήματος της Πολιτικής Παιδείας της Α΄ λυκείου. Επιλέχθηκε η σκόπιμη δειγματοληψία καθώς ορίστηκε εκ προθέσεως, ως πεδίο αναφοράς, το Πειραματικό Λύκειο και συγκεκριμένος πληθυσμός, προκειμένου να υπάρχει μια συνέχεια και μια σύγκριση με τα αποτελέσματα της έρευνας, με τίτλο «Η συμβολή προγραμμάτων επιχειρηματικότητας στη δημιουργία σχολείου ως κοινότητας μάθησης», της κυρίας Χουλιαροπούλου (2019). Απώτερος στόχος είναι, όπως αναφέρει και ο Creswell (2011, όπ. αναφ. στο Χουλιαροπούλου, Παυλάκης 2020), να μελετηθεί και να κατανοηθεί σε βάθος το προς διερεύνηση θέμα, εξασφαλίζοντας τις αναγκαίες πληροφορίες (Χουλιαροπούλου & Παυλάκης, 2020). Το ερωτηματολόγιο απαρτίζεται από πέντε επιμέρους υποενότητες. Για την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα IBM SPSS Statistics 25. Συντάχθηκαν πίνακες κατανομής συχνοτήτων και προβήκαμε σε έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 , για τη διερεύνηση στατιστικά σημαντικής ή μη συσχέτισης μεταξύ μεταβλητών.

4. Αποτελέσματα στατιστικής επεξεργασίας δεδομένων ερωτηματολογίου

4.1. Δημογραφικά στοιχεία

Το 45% των συμμετεχόντων είναι αγόρια, ενώ το 55% είναι κορίτσια. Το μεγαλύτερο ποσοστό (68% για τον πατέρα και 70% για την μητέρα) είναι απόφοιτοι Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και περίπου οι μισοί από αυτούς έχουν και μεταπτυχιακές σπουδές. Όσον αφορά την επαγγελματική κατάσταση των γονέων, μόλις ένα 26% των ερωτηθέντων έχουν πατέρα επιχειρηματία και ένα 17% έχουν μητέρα επιχειρηματία.

Οι απόψεις των μαθητών σε σχέση με τον βαθμό στον οποίο θεωρούν ότι έχουν κατακτήσει τις δεξιότητες που απέκτησαν από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα επιχειρηματικότητας αποτυπώνονται στον Πίνακα 1.

Πίνακας 1. Κατάκτηση δεξιοτήτων μέσα από την συμμετοχή στο πρόγραμμα μαθητικής επιχειρηματικότητας

		Κατά τη γνώμη σας το πρόγραμμα σας βοήθησε να					
		Δεν ξέρω	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
Κατανοήσετε	πως						
λειτουργεί	μία	5,1%	0%	7,7%	30,8%	35,9%	20,5%
επιχείρηση							
Σκέφτεστε	με						
δημιουργικό τρόπο		3,8%	1,3%	5,1%	21,8%	46,2%	21,8%

Να εργάζεστε ομαδικά	3,8%	2,6%	5,1%	20,5%	35,9%	32,1%
Να διαχειρίζεστε σωστά το χρόνο σας	3,8%	3,8%	10,3%	37,2%	34,6%	10,3%
Να κάνετε παρουσιάσεις	3,8%	3,8%	17,9%	19,2%	32,1%	23,1%
Να διαπραγματεύεστε και να λαμβάνετε σωστές αποφάσεις	3,8%	0%	5,1%	34,6%	41%	15,4%
Να αναλαμβάνετε πρωτοβουλίες	3,8%	0%	9%	35,9%	25,6%	25,6%
Να αναλαμβάνετε ρίσκα	3,8%	0%	11,5%	34,6%	34,6%	15,4%
Να καθοδηγείτε μια ομάδα	3,8%	2,6%	10,3%	35,9%	28,2%	19,2%
Να λύνετε προβλήματα	3,8%	1,3%	7,7%	29,5%	38,5%	19,2%

Το σύνολο των μαθητών θεωρούν ότι έχουν κατακτήσει τις δεξιότητες αυτές και διαφοροποιούνται ως προς τον βαθμό κατάκτησης. Επίσης, τα αθροιστικά ποσοστά κατάκτησης των δεξιοτήτων που απαντάνε θετικά, κυμαίνονται από 44,9% έως 68%. Πιο συγκεκριμένα, το 68% των μαθητών πιστεύουν ότι τους βοήθησε η συμμετοχή τους στο πρόγραμμα να σκέφτονται με δημιουργικό τρόπο, το 21,8 % σε μέτριο βαθμό και μόνο το 6,4% αθροιστικά λίγο ή καθόλου. Επίσης, το 68% των συμμετεχόντων δηλώνει ότι έμαθε να εργάζεται ομαδικά, το 20,5% θεωρεί ότι μπορεί σε αρκετά καλό βαθμό να συμμετέχει σε μια ομαδική εργασία και μόνο το 7,7% απάντησε αθροιστικά λίγο ή καθόλου.

Θέλοντας να αξιολογήσουμε τη συμβολή και την επίδραση των προγραμμάτων μαθητικής επιχειρηματικότητας στον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητών, τους ζητήσαμε να αξιολογήσουν τις προτιμήσεις τους για τις επιμέρους λειτουργίες μιας επιχείρησης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της στατιστικής επεξεργασίας των απαντήσεων (Πίνακας 2.), το Μάρκετινγκ-Προώθηση είναι η λειτουργία, που συγκέντρωσε το μεγαλύτερο ποσοστό ενδιαφέροντος από τους συμμετέχοντες, με το 73,1% να απαντά αθροιστικά πάρα πολύ ή πολύ και μόλις το 9% να δηλώνει ότι το ενδιαφέρει αθροιστικά καθόλου ή λίγο. Εξίσου σημαντικό είναι και το ποσοστό που συγκέντρωσε η λειτουργία: προτάσεις για προϊόν ή υπηρεσία με ένα 21,8% να δηλώνει ότι δεν το ενδιαφέρει σημαντικά και μόνο το 9% να είναι αρνητικό.

Πίνακας 2. Οι προτιμήσεις των μαθητών σχετικά με τις επιμέρους λειτουργίες μιας επιχείρησης

Αξιολογήστε το ενδιαφέρον σας στις παρακάτω θεματικές ενότητες						
	Δεν ξέρω	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
Προτάσεις για προϊόν ή υπηρεσία (Καταιγισμός ιδεών)	3,8%	1,3%	7,7%	21,8%	44,9%	20,5%
Ίδρυση εταιρείας/Ανάθεση	3,8%	2,6%	10,3%	25,6%	32,1%	25,6%

ρόλων/Καταμερισμός αρμοδιοτήτων (Εκλογές)							
Δημιουργία κεφαλαίου	μετοχικού	3,8%	6,4%	15,4%	33,3%	23,1%	17,9%
Έρευνα αγοράς		3,8%	0%	7,7%	29,5%	34,6%	24,4%
Σχεδιασμός προϊόντος/υπηρεσίας	-	3,8%	0%	11,5%	24,4%	33,3%	26,9%
Εταιρική ταυτότητα							
Σχεδιασμός/σύνταξη επιχειρησιακού πλάνου (businessplan)		5,1%	1,3%	12,8%	20,5%	35,9%	24,4%
Παραγωγή		5,1%	2,6%	17,9%	30,8%	24,4%	19,2%
Πλάνο/Στόχοι πωλήσεων		3,8%	1,3%	9%	24,4%	30,8%	30,8%
Μάρκετινγκ - Προώθηση							
Επικοινωνία σχέσεις	- Δημόσιες	3,8%	0%	7,7%	25,6%	26,9%	35,9%
Πωλήσεις/διανομής	Δίκτυα	6,4%	6,4%	10,3%	28,2%	24,4%	24,4%
Εκκαθάριση/Ρευστοποίηση εταιρείας, απολογισμός	της Ετήσιος	10,3%	9%	11,5%	25,6%	30,8%	12,8%

Το 62,8% των προτιμήσεων δηλώνει το μεγάλο ενδιαφέρον του για την επικοινωνία και τις δημόσιες σχέσεις και το 61,6% προτιμά σε μεγάλο βαθμό το πλάνο και τους στόχους πωλήσεων. Αποτέλεσμα που έρχεται σε συμφωνία με την εκδήλωση ενδιαφέροντος των συμμετεχόντων για τον σχεδιασμό και την σύνταξη επιχειρησιακού πλάνου, καθώς το 60,3% δείχνει μεγάλη προτίμηση, το 20,5% να δηλώνει μέτριο ενδιαφέρον και η αρνητική θέση να αγγίζει αθροιστικά το 14,1% .

Θέλοντας να εξετάσουμε τις απόψεις των μαθητών σχετικά με την επιχειρηματικότητα, διερευνήσαμε ποια είναι τα κίνητρά τους (Πίνακας 3.) καθώς και ποιοι οι λόγοι δισταγμού (Πίνακας 4.) ανάληψης επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Πίνακας 3. Κίνητρα για την ανάληψη επιχειρηματικών δράσεων

Για ποιο λόγο θα αποφασίζατε να δραστηριοποιηθείτε επιχειρηματικά;	Για ποιο λόγο θα αποφασίζατε να δραστηριοποιηθείτε επιχειρηματικά;					
	Δεν ξέρω	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
Η επιχείρηση θα μου προσφέρει υψηλό εισόδημα	1,3%	2,6%	2,6%	11,5%	42,3%	39,7%
Θέλω να δουλεύω για τον εαυτό μου, να μην έχω εργοδότη	1,3%	1,3%	5,1%	10,3%	32,1%	50%
Θέλω να έχω την ευκαιρία να εφαρμόσω νέες καινοτομίες	1,3%	1,3%	5,1%	20,5%	29,5%	42,3%

Η επιχείρησή μου προσφέρει καταξίωση	θα κοινωνική	1,3%	3,8%	14,1%	32,1%	25,6%	23,1%
Με την επιχείρησή μου αποδείξω την αξία μου	θα	5,1%	2,6%	14,1%	23,1%	33,3%	21,8%
Είναι σημαντικό να έχω τον έλεγχο της δουλειάς μου		1,3%	1,3%	3,8%	10,3%	43,6%	39,7%
Με την επιχείρησή μου κάνω αυτό που απολαμβάνω	θα	1,3%	1,3%	5,1%	9%	30,8%	52,6%
Με την επιχείρησή μου εφαρμόσω τις ιδέες μου	θα	1,3%	1,3%	1,3%	12,8%	32,1%	51,3%
Με την επιχείρησή μου αξιοποιώ τα προσόντα μου	θα	1,3%	1,3%	2,6%	9%	41%	44,9%
Δεν υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης στο Δημόσιο		6,4%	3,8%	10,3%	39,7%	19,2%	20,5%
Η οικονομική κρίση δε βοηθά να εργαστώ ως υπάλληλος σε μια εταιρεία		5,1%	2,6%	6,4%	37,2%	26,9%	21,8%
Με την επιχείρησή μου είμαι πιο ευέλικτος/η και ανεξάρτητος ρυθμίζω τις ώρες και τις συνθήκες εργασίας	θα	1,3%	1,3%	2,6%	16,7%	35,9%	42,3%

Ως πρώτη στην ιεράρχηση των κινήτρων, αναδεικνύεται η πεποίθηση των ερωτηθέντων ότι, μέσω της επιχειρηματικής δράσης, θα μπορέσουν να αξιοποιήσουν τα προσόντα τους με το 44,9% να το πιστεύει σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό και το 41% σε πολύ μεγάλο. Επιπλέον, το 52,6% των συμμετεχόντων στην έρευνα θεωρεί πάρα πολύ και το 30,8% πολύ σημαντικό λόγο τη δυνατότητα που τους δίνεται με την ίδρυση μιας δικής τους επιχείρησης να κάνουν αυτό που απολαμβάνουν.

4.2. Έλεγχοι συσχέτισης χ^2

Έλεγχοι χ^2 για τη μεταβλητή Φύλο

Προχωρώντας σε έλεγχο ανεξαρτησίας, μέσω του στατιστικού ελέγχου χ^2 , των απαντήσεων των συμμετεχόντων στην έρευνα, για να εξετάσουμε αν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών:

- φύλο και κίνητρα επιχειρηματικής δραστηριοποίησης
- φύλο και λειτουργίες επιχειρηματικής δραστηριότητας

παρατηρήσαμε ότι δεν υπάρχει εξάρτηση μεταξύ των παραπάνω μεταβλητών. Οι διαφορές στα ποσοστά των απαντήσεων των δύο φύλων διαπιστώθηκε ότι είναι στατιστικά μη σημαντικές. Από τα ποσοστά, όμως, των απαντήσεων που αφορούν τις μεταβλητές φύλο και κίνητρα διαπιστώσαμε ότι:

- Μεγαλύτερο ποσοστό αγοριών θεωρεί ως σημαντικότερα κίνητρα τα εξής:
  - Θέλω να δουλεύω για τον εαυτό μου, να μην έχω εργοδότη (Αγόρια: 60%, Κορίτσια: 41,9%).
  - Η οικονομική κρίση δε βοηθά να εργαστώ ως υπάλληλος σε μια εταιρεία (Αγόρια: 51,5%, Κορίτσια: 46,2%).
  - Δεν υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης στο δημόσιο (Αγόρια: 42,8%, Κορίτσια: 37,3%).

- Μεγαλύτερο ποσοστό κοριτσιών θεωρεί ως σημαντικότερα κίνητρα τα εξής:
  - Είναι σημαντικό να έχω τον έλεγχο της δουλειάς μου (Κορίτσια: 88,4%, Αγόρια: 77,1%).
  - Με την επιχείρηση θα αξιοποιήσω τα προσόντα μου (Κορίτσια: 88,4%, Αγόρια: 82,9%).
  - Με την επιχείρηση θα κάνω αυτό που απολαμβάνω (Κορίτσια: 86%, Αγόρια: 80%).
  - Με την επιχείρηση θα είμαι πιο ευέλικτος/η και ανεξάρτητος/η, θα ρυθμίζω τις ώρες και τις συνθήκες εργασίας (Κορίτσια: 81,4%, Αγόρια: 74,3%).
  - Με την επιχείρηση θα αποδείξω την αξία μου (Κορίτσια: 58,2%, Αγόρια: 51,4%).
  - Η επιχείρηση θα μου προσφέρει κοινωνική καταξίωση (Κορίτσια: 53,5%, Αγόρια: 42,9%).
- Μικρές διαφορές παρουσιάζουν τα ποσοστά απαντήσεων των δύο φύλων σε σχέση με τα κίνητρα:
  - Η επιχείρηση θα μου προσφέρει υψηλό εισόδημα (Αγόρια: 82,9%, Κορίτσια: 81,4%).
  - Με την επιχείρηση θα εφαρμόσω τις ιδέες μου (Αγόρια: 82,9%, Κορίτσια: 83,7%).
  - Θέλω να έχω την ευκαιρία να εφαρμόσω νέες καινοτομίες (Κορίτσια: 72,1%, Αγόρια: 71,5%).

Από τα ποσοστά, όμως, των απαντήσεων που αφορούν τις μεταβλητές φύλο και λειτουργίες επιχειρηματικής δραστηριότητας διαπιστώσαμε ότι:

- Μεγαλύτερο ποσοστό αγοριών θεωρεί ως σημαντικότερες τις παρακάτω λειτουργίες επιχειρηματικής δραστηριότητας:
  - Σχεδιασμός/σύνταξη επιχειρησιακού πλάνου (Αγόρια: 68,6%, Κορίτσια: 53,5%).
- Μεγαλύτερο ποσοστό κοριτσιών θεωρεί ως σημαντικότερες τις παρακάτω λειτουργίες επιχειρηματικής δραστηριότητας:
  - Μάρκετινγκ/Προώθηση (Κορίτσια: 74,4%, Αγόρια: 71,42%).
  - Επικοινωνία-Δημόσιες Σχέσεις (Κορίτσια: 67,4%, Αγόρια: 57,1%).
  - Προτάσεις για προϊόν ή υπηρεσία (Κορίτσια: 67,4%, Αγόρια: 62,9%).
  - Έρευνα αγοράς (Κορίτσια: 62,8%, Αγόρια: 54,2%).
  - Σχεδιασμός προϊόντος/υπηρεσίας – Εταιρική ταυτότητα (Κορίτσια: 62,8%, Αγόρια: 54,2%).
  - Πλάνο/Στόχοι πωλήσεων (Κορίτσια: 62,8%, Αγόρια: 60%).
  - Πωλήσεις/Δίκτυα Διανομής (Κορίτσια: 51,5%, Αγόρια: 46,5%).
  - Παραγωγή (Κορίτσια: 46,5%, Αγόρια: 40%).
  - Εκκαθάριση/Ρευστοποίηση της εταιρίας, Ετήσιος Απολογισμός (Κορίτσια: 45,7%, Αγόρια: 41,9%).
  - Δημιουργία μετοχικού κεφαλαίου (Κορίτσια: 44,2%, Αγόρια: 37,2%).
- Μικρές διαφορές παρουσιάζουν τα ποσοστά απαντήσεων των δύο φύλων σε σχέση με τις παρακάτω λειτουργίες επιχειρηματικής δραστηριότητας:
  - Ίδρυση εταιρείας / Ανάθεση Ρόλων / Καταμερισμός Αρμοδιοτήτων (Κορίτσια: 58,2%, Αγόρια: 57,1%).

Έλεγχοι χ^2 για τη μεταβλητή Επαγγελματική Κατάσταση Πατέρα

Πραγματοποιήθηκε έλεγχος ανεξαρτησίας, μέσω του στατιστικού ελέγχου χ^2 των απαντήσεων των συμμετεχόντων στην έρευνα, με στόχο να εξετάσουμε αν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών:

- επαγγελματική κατάσταση πατέρα και κίνητρα επιχειρηματικής δραστηριοποίησης
- επαγγελματική κατάσταση και λειτουργίες επιχειρηματικής δραστηριότητας

Από τη στατιστική επεξεργασία προέκυψαν τα εξής αποτελέσματα:

Έλεγχοι συσχέτισης χ^2 : Επαγγελματική κατάσταση πατέρα – Κίνητρα επιχειρηματικής δραστηριοποίησης

Από τον έλεγχο συσχέτισης χ^2 , για τις μεταβλητές επαγγελματική κατάσταση πατέρα και τα κίνητρα επιχειρηματικής δραστηριότητας φαίνεται να υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της επαγγελματικής κατάστασης του πατέρα και της άποψης των ερωτηθέντων σχετικά με τη δυνατότητα εύρεσης απασχόλησης στο δημόσιο. Το 69,1% των παιδιών υπαλλήλων αξιολογούν ως ασήμαντο κίνητρο το γεγονός ότι δεν υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης στο δημόσιο, ενώ το 60% των παιδιών επιχειρηματιών θεωρούν ότι είναι σημαντικό κίνητρο, ώστε να επιλέξουν να δραστηριοποιηθούν επιχειρηματικά με το Fisher έλεγχο να καταδεικνύει ως σημαντική στατιστικά την διαφορά αυτή (p -value=0,032).

Έλεγχοι συσχέτισης χ^2 : Επαγγελματική κατάσταση πατέρα – Λειτουργίες επιχειρηματικής δραστηριότητας

Από τα αποτελέσματα του ελέγχου συσχέτισης χ^2 , για τις μεταβλητές επαγγελματική κατάσταση πατέρα και λειτουργίες επιχειρηματικής δραστηριότητας φαίνεται ότι υπάρχει συσχέτιση με την επιχειρηματική λειτουργία: Έρευνα αγοράς. Το 80% των παιδιών επιχειρηματιών και το 50,9% των παιδιών υπαλλήλων δηλώνουν μεγάλο ενδιαφέρον για τη λειτουργία αυτή της επιχείρησης. Ο χ^2 έλεγχο δείχνει ότι είναι στατιστικά σημαντική η διαφορά αυτή των απαντήσεων με p -value=0,048. Οι υπόλοιπες διαφορές στα ποσοστά των απαντήσεων των μαθητών κρίνονται στατιστικά μη σημαντικές με βάση το χ^2 έλεγχο. Πιο συγκεκριμένα, έχουμε τα ακόλουθα αποτελέσματα.

- Μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών που ο πατέρας τους είναι επιχειρηματίας θεωρούν ως σημαντικότερες τις παρακάτω λειτουργίες μιας επιχείρησης:
  - Επικοινωνία – Δημόσιες Σχέσεις (Επιχειρηματίας: 75%, Υπάλληλος: 58,2%).
  - Πλάνο/Στόχοι πωλήσεων (Επιχειρηματίας: 70%, Υπάλληλος: 58,2%).
  - Εκκαθάριση/Ρευστοποίηση της εταιρείας, Ετήσιος απολογισμός (Επιχειρηματίας: 65%, Υπάλληλος: 35%).
  - Ίδρυση εταιρείας / Ανάθεση ρόλων / Καταμερισμός αρμοδιοτήτων (Επιχειρηματίας: 65%, Υπάλληλος: 52,7 %).
  - Σχεδιασμός προϊόντος/υπηρεσίας – Εταιρική ταυτότητα (Επιχειρηματίας: 65%, Υπάλληλος: 58,2%).
  - Σχεδιασμός σύνταξη επιχειρησιακού πλάνου (Επιχειρηματίας: 65%, Υπάλληλος: 58,2%).
  - Δημιουργία μετοχικού κεφαλαίου (Επιχειρηματίας: 60%, Υπάλληλος: 32,7%).
  - Παραγωγή (Επιχειρηματίας: 50%, Υπάλληλος: 40%).
  - Πωλήσεις/Δίκτυα Διανομής (Επιχειρηματίας: 60%, Υπάλληλος: 43,6%).

- Μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών που ο πατέρας τους είναι υπάλληλος θεωρούν ως σημαντικότερες τις παρακάτω λειτουργίες μιας επιχείρησης:
  - Προτάσεις για προϊόν ή υπηρεσία (Υπάλληλος: 67,3%, Επιχειρηματίας: 60%).
  - Μάρκετινγκ/Προώθηση (Υπάλληλος: 72,7%, Επιχειρηματίας: 70%).

5. Συμπεράσματα

5.1. Συζήτηση ευρημάτων - διαπιστώσεις

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας που διενεργήθηκε, τα προγράμματα μαθητικής επιχειρηματικότητας έχουν σημαντικό αντίκτυπο στη διαμόρφωση των στάσεων και των αντιλήψεων των μαθητών απέναντι στην επιχειρηματική δραστηριότητα. Η συμμετοχή των παιδιών στα προγράμματα μαθητικής επιχειρηματικότητας τα φέρνει σε επαφή με όλα τα στάδια της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης και μέσω αυτής της διαδικασίας τα παιδιά αποκτούν γνώσεις και εμπειρία, ενισχύοντας το ενδιαφέρον τους και την εμπιστοσύνη στον εαυτό τους για την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης. Επιπλέον, μπορεί να υποστηριχθεί πως η διερεύνηση των απόψεων και των στάσεων των μαθητών απέναντι στην επιχειρηματικότητα έδειξε πως είναι θετικά διακείμενοι προς την ιδέα της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης, όπως αποδείχτηκε, τόσο από το ενδιαφέρον τους για τις διάφορες λειτουργίες της επιχειρηματικής δραστηριότητας όσο και από τη στάση τους απέναντι στα κίνητρα επιχειρηματικής δράσης. Μάλιστα, φάνηκε να παίζει κάποιο ρόλο η επαγγελματική κατάσταση του πατέρα, με τα παιδιά αυτά να δείχνουν λίγο μεγαλύτερο ενδιαφέρον για επιχειρηματική δράση έναντι των παιδιών των υπαλλήλων. Επίσης, διαπιστώθηκε από την έρευνα ότι η συμμετοχή των μαθητών στο πρόγραμμα ενισχύει την πίστη στον εαυτό τους και την εμπιστοσύνη στις δυνατότητές τους, ώστε να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ωστόσο, φάνηκε τα κορίτσια να νιώθουν ότι θα αντιμετωπίσουν δυσκολίες λόγω του φύλου. Αναλυτικότερα, για κάθε ερευνητικό ερώτημα διαπιστώθηκαν τα εξής:

5.2. Συμβολή των εκπαιδευτικών επιχειρηματικών προγραμμάτων στο να εντοπίσουν οι μαθητές τις ικανότητες και τις δεξιότητες τους

Αναφορικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, από το δείγμα των μαθητών διαπιστώθηκε ότι, μέσω της συμμετοχής στο πρόγραμμα της “Εικονικής Επιχείρησης” του Σ.Ε.Ν./J.AGreece, πιστεύουν ότι ανέπτυξαν σε μεγάλο ποσοστό πλήθος δεξιοτήτων, όπως να εργάζονται ομαδικά, να σκέφτονται με δημιουργικό τρόπο, να διαπραγματεύονται και να παίρνουν αποφάσεις. Επιπλέον, έμαθαν να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να παίρνουν ρίσκα. Τέλος, θεωρούν ότι έχουν κατανοήσει την λειτουργία μιας επιχείρησης και, παράλληλα, έχουν καλλιεργήσει επιχειρηματικές δεξιότητες, όπως οι ικανότητες καθοδήγησης μιας ομάδας και επίλυσης προβλημάτων. Τα ευρήματα αυτά συμπίπτουν και με άλλες έρευνες που έχουν ασχοληθεί με προγράμματα επιχειρηματικότητας, όπως της κ. Χουλιαροπούλου (2019), των Paco και Palinhas (2011) αλλά και του κ. Παπαγιάννη (2014).

5.3. Διερεύνηση - επηρεασμός των επαγγελματικών επιλογών των μαθητών μέσα από τη συμμετοχή τους στα εκπαιδευτικά προγράμματα επιχειρηματικότητας

Οι μαθητές έχουν αποτιμήσει θετικά την συμμετοχή τους στο πρόγραμμα, αφού θεωρούν ότι οι γνώσεις που έχουν αποκομίσει γύρω από την επιχειρηματική δραστηριότητα τους ενδιαφέρουν σε μεγάλο βαθμό και, αφετέρου, ότι θα μπορούσαν να επιλέξουν ως επαγγελματική αποκατάσταση την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης. Τα ευρήματα αυτά έρχονται σε συμφωνία και με άλλες έρευνες που έχουν ασχοληθεί με αντίστοιχα

επιχειρηματικά προγράμματα, όπως των Γιαλαμάς & Κεσσανίδης (2017) και του Παπαγιάννη (2017). Εξετάζοντας τα κίνητρα των μαθητών για την ανάληψη επιχειρηματικής δραστηριότητας, ως σημαντικότερα απ' αυτά, αναδείχθηκαν η δυνατότητα να αξιοποιήσουν τα προσόντα τους να κάνουν αυτό που απολαμβάνουν, να εφαρμόσουν τις ιδέες τους, να έχουν τον έλεγχο της δουλειάς τους, να δουλεύουν για τον εαυτό τους, χωρίς να έχουν εργοδότη, αλλά και η επίτευξη υψηλού εισοδήματος. Ως λιγότερο σημαντικό κίνητρο, αποδείχθηκε η δυσκολία απασχόλησης στον δημόσιο τομέα. Τα αποτελέσματα αυτά έρχονται σε συμφωνία με τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε ο Παπαγιάννης (2014) στην έρευνά του σε δείγμα φοιτητών. Ταυτόχρονα, αρκετοί είναι αυτοί που θεωρούν ότι η οικονομική κρίση δε βοηθά στην εύρεση μιας θέσης εργασίας στον ιδιωτικό τομέα, ενώ, παράλληλα, πιστεύουν ότι η επιχειρηματική δραστηριότητα θα τους προσδώσει κοινωνική καταξίωση. Πάνω από τους μισούς ερωτηθέντες μαθητές, πιστεύουν ότι η επιχειρηματική δραστηριότητα θα τους δώσει τη δυνατότητα να αποδείξουν την αξία τους. Επιπλέον, η πλειοψηφία των μαθητών θεωρεί τη ρύθμιση των ωρών και των συνθηκών εργασίας ως σημαντικό κίνητρο ανάληψης επιχειρηματικής δράσης, σημειώνοντας, παράλληλα, πως θα τους δώσει την ευκαιρία να εφαρμόσουν νέες καινοτομίες. Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνουν προηγούμενες έρευνες, όπως αυτές των Παπαγιάννη (2014), Douglas & Shepherd (2002), Nooderhavenetal (2004) και Hughes (2006).

5.4. Διερεύνηση του βαθμού συσχέτισης ανάμεσα στο φύλο και τη πιθανότητα ανάληψης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας στο μέλλον

Από τη μελέτη των απαντήσεων των ερωτηθέντων σε σχέση με τα κίνητρα που θα τους ωθούσαν να δραστηριοποιηθούν επιχειρηματικά, παρατηρείται ότι τα αγόρια επιθυμούν, σε μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με τα κορίτσια, να νιώθουν ανεξάρτητοι στον επαγγελματικό τους βίο, αφού προτιμούν να μην έχουν εργοδότη και να δουλεύουν για τον εαυτό τους. Ανάλογη διαφορά παρατηρείται και σε σχέση με τα κίνητρα που έχουν σχέση με τη δυνατότητα εύρεσης εργασίας. Τα αγόρια θεωρούν ότι είναι δύσκολο να βρουν μια θέση εργασίας, είτε στο δημόσιο είτε στον ιδιωτικό τομέα, σε μεγαλύτερο ποσοστό από τα κορίτσια. Τέλος, φαίνεται να απασχολεί σε μεγαλύτερο βαθμό τα αγόρια, αλλά με μικρότερη διαφορά σε σχέση με τα παραπάνω κριτήρια, το θέμα των οικονομικών απολαβών που μπορεί να τους αποδώσει η επιχειρηματική δράση. Παρατηρείται μεγάλη διαφορά στα ποσοστά των απαντήσεων των δύο φύλων, με τα κορίτσια να αποδίδουν πολύ μεγαλύτερη βαρύτητα στις θέσεις, ότι μέσω της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης μπορούν να έχουν τον έλεγχο της δουλειάς τους και να απολαμβάνουν κοινωνική καταξίωση. Επίσης, για τα κορίτσια είναι περισσότερο σημαντικό να έχουν ένα ευέλικτο ωράριο εργασίας και να μπορούν να ρυθμίσουν τις συνθήκες εργασίας τους.

Επιπλέον, σημειώνονται μεγαλύτερα ποσοστά από τα κορίτσια στις απόψεις ότι μέσα από την επιχειρηματική δραστηριότητα το άτομο έχει την ευκαιρία να αποδείξει την αξία του και να αξιοποιήσει τα προσόντα του, κάνοντας, ταυτόχρονα, μια εργασία που την απολαμβάνει. Το προβάδισμα που έχουν στις απαντήσεις τα κορίτσια, όσον αφορά την κοινωνική και επαγγελματική καταξίωση, θα μπορούσε να ερμηνευθεί ότι νιώθουν σε μεγαλύτερο βαθμό αυτή την ανάγκη λόγω του κοινωνικού γίνεσθαι. Σχετικά με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων για το ενδιαφέρον που έχουν για τις διάφορες λειτουργίες της επιχειρηματικής δραστηριότητας, παρατηρείται ότι τα αγόρια εκφράζουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον σε σχέση με τα κορίτσια για δύο μόνο επιχειρηματικές δραστηριότητες: ο σχεδιασμός επιχειρηματικού πλάνου και οι πωλήσεις- δίκτυο διανομής. Για τις υπόλοιπες

λειτουργίες, τα κορίτσια δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον, με τις μεγαλύτερες διαφορές να σημειώνονται για την επικοινωνία, τις δημόσιες σχέσεις και την έρευνα αγοράς.

Θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε με μια σχετική ασφάλεια, λόγω της διαπίστωσης του μεγαλύτερου ενδιαφέροντος των κοριτσιών για τις διάφορες λειτουργίες μιας επιχείρησης, ότι είναι πιθανότερο ένα κορίτσι να δραστηριοποιηθεί επιχειρηματικά στο μέλλον και ότι η συμμετοχή στο πρόγραμμα της μαθητικής επιχειρηματικότητας είχε μεγαλύτερη θετική επιρροή στα κορίτσια.

5.5. Διερεύνηση του βαθμού συσχέτισης ανάμεσα στην επαγγελματική κατάσταση του πατέρα και την πιθανότητα ανάληψης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας στο μέλλον

Από το σύνολο των κινήτρων επιχειρηματικής δραστηριότητας, σχεδόν όλα αξιολογήθηκαν ως σημαντικά σε μεγαλύτερο ποσοστό από τα παιδιά που ο πατέρας τους είναι επιχειρηματίας. Με τις μεγαλύτερες διαφορές να σημειώνονται για τα κίνητρα της κοινωνικής καταξίωσης που μπορεί κάποιος να απολαύσει μέσα από την επιχειρηματική δράση, αλλά, ταυτόχρονα, και τη δυσκολία που υπάρχει στα χρόνια της οικονομικής κρίσης για εύρεση μιας θέσης εργασίας ως υπάλληλος εταιρείας. Σημαντικά κίνητρα σε πολύ μεγάλο βαθμό κρίθηκαν από τα παιδιά των επιχειρηματιών, το υψηλό εισόδημα που μπορεί να τους αποδώσει η επιχειρηματική δράση, μαζί με τη δυνατότητα να έχουν τον έλεγχο της δουλειάς τους να μπορούν να εφαρμόσουν τις ιδέες τους και την ευκαιρία να αποδείξουν την αξία τους. Το γεγονός ότι η ίδρυση μιας επιχείρησης δίνει τη δυνατότητα στον επιχειρηματία να δουλεύει για τον εαυτό του, να επιλέξει το αντικείμενο που του αρέσει, καθώς και ότι μπορεί να διαμορφώσει τις συνθήκες εργασίας, όπως επιθυμεί κρίθηκαν ως σημαντικά κίνητρα από τα παιδιά των επιχειρηματιών. Μετά από τις παραπάνω παρατηρήσεις, συμπεραίνουμε ότι η προσωπική, οικογενειακή εμπειρία που έχουν τα παιδιά που ο πατέρας τους δραστηριοποιείται επιχειρηματικά τα έχει επηρεάσει θετικά σε σχέση με την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης.

Σχετικά με το ενδιαφέρον των ερωτηθέντων για τις διάφορες λειτουργίες της επιχειρηματικής δραστηριότητας και πώς επηρεάζεται αυτό από την επαγγελματική κατάσταση του πατέρα, παρατηρήθηκε ότι το μάρκετινγκ/προώθηση συγκεντρώνει το ενδιαφέρον από όλες τις ομάδες των ερωτηθέντων. Για όλες τις υπόλοιπες λειτουργίες της επιχειρηματικής δραστηριότητας έχουν δείξει σαφώς μεγαλύτερο ενδιαφέρον τα παιδιά των επιχειρηματιών με τη μεγαλύτερη διαφορά να σημειώνεται για την εκκαθάριση/ρευστοποίηση της εταιρείας. Συμπερασματικά, φαίνεται να ενδιαφέρονται, σε μεγαλύτερο βαθμό, για την ίδρυση εταιρείας και για τις επιχειρηματικές δραστηριότητες, τα παιδιά των επιχειρηματιών.

6. Περιορισμοί της έρευνας – Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Το μέγεθος του δείγματος είναι σχετικά μικρό και αφορά μόνο μαθητές γενικού λυκείου. Θα μπορούσε αυτό να μας περιορίσει ως προς τη γενίκευση των συμπερασμάτων στο να έχουμε γενίκευση αποτελεσμάτων. Θα είχε ενδιαφέρον μια μελλοντική έρευνα σε ένα μεγαλύτερο δείγμα μαθητών, οι οποίοι θα ανήκουν σε διαφορετικές βαθμίδες εκπαίδευσης (δημοτικά, γυμνάσια, ΕΠΑΛ). Παρ' όλα αυτά, μια πρώτη ανάγνωση των αποτελεσμάτων έρχονται να επιβεβαιώσουν τη σχετική αρθρογραφία ότι τα εκπαιδευτικά επιχειρηματικά προγράμματα συμβάλλουν στην καλλιέργεια των ικανοτήτων και δεξιοτήτων των μαθητών και βοηθούν στον επαγγελματικό τους προσανατολισμό.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Douglas, E.J., & Shepherd, D.A. (2002). Self-employment as a career choice: attitudes, entrepreneurial intentions, and utility maximization. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 26(3), 81-90.
- Drakopoulou, S., Komselis, A., & Hassid, J. (2009). The comparative perceived desirability and feasibility of entrepreneurship within greek schools, *Spoudai*, Vol. 59, No 1-2, 38-56, University of Piraeus.
- Griva, A., Thanopoulos, C., & Armakolas, S. (2019). Integrating digital technologies in tertiary education to prepare students for the job market. *Form@re - Open Journal Per La Formazione in Rete*, 19(3), 175-185.
- Hughes, K. (2006). Exploring motivation and success among Canadian women entrepreneurs. *Journal of Small Business and Entrepreneurship*, 19(2), 107-120.
- Noorderhaven, N., Thurik, R., Wennekers, S., & van Stel A. (2004). The role of dissatisfaction and per capita income in explaining self-employment across 15 European Entrepreneurship. *Theory and Practice*, 28(5), 447-466.
- Paco, A., & Palinhas, M. J. (2011). Teaching entrepreneurship to children: a case study, *Journal of Vocational Education & Training*, 63(4), 593-608. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/13636820.2011.609317>.
- Γεωργακοπούλου, Θ., Λιανού, Θ., Μπένου, Θ., Τσεκούρα, Γ., Χατζηπροκοπίου, Μ., & Χρήστου, Γ. (1998). *Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία*. Αθήνα: Εκδόσεις Ευγ. Μπένου.
- Γιαλαμάς, Ι., & Κεσσανίδης, Σ. (2017). Η Εκπαίδευση της Επιχειρηματικότητας σε Μικρές Ηλικίες. Το Διεθνές Πρόγραμμα Junior Achievement και οι Πολιτικές της ΕΕ. *Πρακτικά Εργασιών 3ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας*, 13-15 Οκτωβρίου 2017 (σ.550-560). Τεύχος Β. Λάρισα.
- Καραγιάννη, Ε., & Λύρη, Ν. (2020). *Αξιοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων επιχειρηματικότητας στον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητών Λυκείου*. (Αδημοσίευτη Διπλωματική εργασία). ΑΣΠΑΙΤΕ- ΠΕΣΥΠ.
- Λάμνιαν, Κ., Δημόπουλος, Κ., & Πασιάς, Γ. (2012). *Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Έργου στη Σχολική Μονάδα – Διαδικασία Αυτοαξιολόγησης, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής*. Ανακτήθηκε στις 4 Μαΐου 2021 από: <http://aee.iep.edu.gr/methodology>.
- Παπαγιάννης, Γ.Δ. (2014). *Επιχειρηματικότητα και Εκπαίδευση. Η συμβολή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων επιχειρηματικότητας στην ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος των νέων στην Ελλάδα (Διδακτορική διατριβή)*. Διαθέσιμη από το εθνικό αρχείο διδακτορικών διατριβών. Ανακτήθηκε από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/41045?locale=en>.
- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ., Αλεξοπούλου, Γ., Αργυροπούλου, Α., Δρόσος, Ν., & Ταμπούρη, Σ. (2008). *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός (ΣΕΠ)*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τομέας Ψυχολογίας.
- Χουλιαροπούλου, Α. (2019). *Η συμβολή προγραμμάτων επιχειρηματικότητας στη δημιουργία σχολείου ως κοινότητας μάθησης (Διπλωματική εργασία)*. Ανακτήθηκε από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/43077>.
- Χουλιαροπούλου, Α., & Παυλάκης, Μ. (2020). Εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα: η περίπτωση του Πειραματικού Λυκείου Πατρών. *Πρακτικά Εργασιών 3ου Διεθνούς Βιωματικού Συνεδρίου Εφαρμοσμένης Διδακτικής, Νέες προκλήσεις στην Εκπαίδευση*, 02-04 Οκτωβρίου 2020 (σ. 761-768). Δράμα. ISBN: 978-618-5468-01-9.

Πηγές

- European Foundation for the improvement of Living and Working Conditions, Third European Survey on Working Conditions, 2000. Retrieved May 30, 2021 from: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2001/workingconditions/third-european-survey-on-working-conditions-2000>.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2016). Η εκπαίδευση στο επιχειρείν στα σχολεία της Ευρώπης. Έκθεση του Δικτύου Ευρυδίκη. Ανακτήθηκε στις 25 Μαρτίου 2021, από: <http://ec.europa.eu/eurydice>.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2017). Επιχειρηματική Εκπαίδευση στο Σχολείο στην Ευρώπη. Κύριες Εισηγήσεις του Δικτύου Ευρυδίκη. Ανακτήθηκε στις 25 Μαρτίου 2021, από: <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/992a2ad8-dac8-11e5-8fea-01aa75ed71a1>.
- ΣΕΒ. (2020). Η προώθηση της Επιχειρηματικής Εκπαίδευσης στο Σχολείο. Πρακτικός Οδηγός για εκπαιδευτικούς και στελέχη επιχειρήσεων. Ανακτήθηκε στις 28 Μαρτίου 2021, από: http://sevstegi.org.gr/wpcontent/uploads/2020/05/PRACTICAL_GUIDE_April_2020.pdf
- Τι είναι η Επιχειρηματική Εκπαίδευση και ποια τα οφέλη της; (2020, Σεπτέμβριος 11). Ανακτήθηκε στις 29 Μαρτίου 2021, από: <https://www.nextdeal.gr/epikairoτητα/oikonomia/115282/ti-einai-i-epiheirimatiki-ekpaideysi-kai-poia-ta-ofeli-tis>.

